

สรุปเนื้อหาการประชุมทางวิชาการหรือการหารือความร่วมมือกับต่างประเทศ

กลุ่มภารกิจ : การปกครองและการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย

1. ชื่อการประชุม/หัวข้อการหารือ

งานเสวนาวิชาการหัวข้อย้อนพินิจ “บ้านพิษณุโลก” การทูตไทย ณ ทางแพร่งแห่งความเปลี่ยนแปลง

2. สถานที่

หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

3. วันที่

วันศุกร์ที่ 23 สิงหาคม 2562 เวลา 13.00 – 16.00 น.

4. สรุปเนื้อหา

4.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติภัทร พุนขำ ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะผู้ดำเนินรายการกล่าวว่า งานเสวนาวิชาการหัวข้อ 'ย้อนพินิจบ้านพิษณุโลกการทูตไทย ณ ทางแพร่งแห่งความเปลี่ยนแปลง' จัดขึ้นเนื่องในโอกาสครบรอบ 70 ปีแห่งการสถาปนาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และครบรอบ 20 ปีแห่งการก่อตั้งโครงการปริญญาโทสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาภาษาอังกฤษ สำหรับงานเสวนาในครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับเกียรติจากอดีตคณะที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ในสมัยของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หรือ “คณะที่ปรึกษากองทัพพิษณุโลก” ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ดร.ณรงค์ชัย อัครเศรณี หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร และศาสตราจารย์ จุลชีพ ชินวรรณโณ เข้าร่วมงานเสวนาอีกด้วย

4.2 ศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สำคัญของคณะที่ปรึกษาคณะนายกรัฐมนตรีบ้านพิษณุโลก เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ดังนี้

4.2.1 ประวัติของคณะที่ปรึกษากองทัพพิษณุโลกโดยสังเขป เนื่องจากรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ อดีตนายกรัฐมนตรีเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งครั้งแรกในรอบ 8 ปี 5 เดือน หลังจากรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ไม่มีโครงสร้างทางการเมืองในการกำหนดนโยบายวิชาการที่ชัดเจน ดังนั้นอาจารย์ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ บุตรชายของพลเอกชาติชาย เห็นควรจัดตั้งคณะที่ปรึกษาคณะนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นหน่วยงานรวบรวมความคิดเห็นวิชาการเพื่อนำเสนอแก่พลเอกชาติชายในขณะนั้น โดยทำงานทุกด้าน รวมถึงการประสานเครือข่ายภาคประชาสังคมและภาครัฐ สร้างแนวคิดใหม่ขึ้นมาเพื่อเสนอนายกรัฐมนตรีในเกือบทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ ความมั่นคงและการต่างประเทศ โดยเชื่อมภาควิชาการกับภาคปฏิบัติ ยกเว้นด้านทหารและกองทัพ ซึ่งการทำงานส่วนใหญ่เป็นการทำงานแบบนอกรอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการเปลี่ยนแปลงหลังสิ้นสุดสงครามเย็นซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของยุคโลกาภิวัตน์ที่มีภาวะที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อน

4.2.2 ทิศทางต่างประเทศหลังสิ้นสุดสงครามเย็น รัฐบาลของพลเอกชาติชายในขณะนั้นอยู่ในยุคปลายสงครามเย็น โดยพลเอกชาติชายเคยปฏิบัติหน้าที่เป็นเอกอัครราชทูตราชอาณาจักรไทยประจำสาธารณรัฐอาร์เจนตินาได้เห็นวาทะนโยบายต่างประเทศที่ผ่านมามีแนวโน้มที่จะไม่ได้ผิดแต่ก็อาจจะไม่ได้ถูกต้องเสมอไปซึ่งพลเอกชาติชายเห็นว่า ควรคิดนอกกรอบ วางเป้าหมาย และหาวิธีที่เป็นแนวคิดใหม่ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงแนวคิดความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่แต่เดิมมีความหวาดระแวงซึ่งกันและกันให้เป็นความร่วมมือระหว่างกัน เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ให้ทั้งสองฝ่ายมีโอกาสได้พูดคุยหารือซึ่งกันและกัน เป็นทางออกที่สง่างาม

(Graceful Exit) ให้กับผู้นำประเทศเพื่อนบ้านทั้งหลายว่า การต่อสู้เชิงอุดมการณ์ควรยุติลงและหันมาพูดคุยร่วมมือกันได้ สร้างสภาวะ Non-War กับกัมพูชาโดยเชิญสมเด็จพระเจ้าอัครมหาเสนาบดี เดโช ฮุน เซน นายกรัฐมนตรีกัมพูชามาเจรจาที่ประเทศไทย ซึ่งขณะที่ปรึกษา มีหน้าที่หาวิธีการที่ไม่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อให้การเจรจาประสบความสำเร็จ และได้เปิดการเจรจากับเขมร 4 ฝ่าย จนนำไปสู่การลงนามข้อตกลงสันติภาพที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

4.2.3 การต่างประเทศแบบนอกรอบ หนึ่งในตัวอย่างการดำเนินการด้านการต่างประเทศกับประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกา โดยใช้หลัก “พูดให้ได้ยิน แต่เตะไม่ถึง” หรือ Proper Distance ซึ่งหมายถึงการกำหนดจุดยืนของประเทศไทยกับประเทศมหาอำนาจไม่ให้ใกล้ชิดเกินไปจนถูกกดดันในด้านต่าง ๆ หรือ ต้องทำตามชาติมหาอำนาจไปหมด เป็นนโยบายการต่างประเทศแบบรักษาระยะห่างและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นที่มาของการตั้ง “ทีมสายตรง” (Basement Team) กับทำเนียบขาว โดยให้ทีมที่ปรึกษานโยบายเชื่อมกันกับทีมของประธานาธิบดีสหรัฐฯ คือ กลุ่มของหัวหน้าเสนาธิการทำเนียบขาว (White House Chief of Staff) ซึ่งมีที่ทำงานอยู่ชั้นใต้ดินของทำเนียบขาว ทำให้ไทยสื่อสารต่าง ๆ กับสหรัฐฯ ได้ดี รอดพ้นจากการถูกตอบโต้ทางการค้าตามมาตรา 301 ตลอดสมัยท่านชาติชาย และทำให้สหรัฐฯ รั้งฟังแนวทางการปรับนโยบายกับกัมพูชาทั้ง ๆ ที่ต่างจากจุดยืนของสหรัฐฯ จนสหรัฐฯ ค่อยๆ หันมายอมรับแนวทางของไทยและสนับสนุนการจัดประชุม สีหนุ-ฮุนเซน ที่บ้านพิษณุโลกเป็นครั้งแรกหลังจากมีสงครามเขมร 4 ฝ่าย เป็นเวลากว่า 15 ปี และนำไปสู่การประชุมสุดยอด สีหนุ-ฮุนเซน ที่ญี่ปุ่น ซึ่งสหรัฐฯ ให้การสนับสนุนให้ไทยประสานกับทุกฝ่าย

4.3. ดร. ณรงค์ชัย อัครเศรณี อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ยังให้ความเห็นว่า ควรเรียนรู้จากประวัติศาสตร์เพราะประวัติศาสตร์สามารถชำระรอย ความขัดแย้งระหว่างนายโดนัลด์ ทรัมป์ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาและนายสี จิ้นผิง ประธานาธิบดีสาธารณรัฐประชาชนจีนนี้ คล้ายกับการต่อสู้ของกรีกกับสปาร์ตาที่กล่าวไว้ในหนังสือของทูซิดีดิส นักประวัติศาสตร์ชาวกรีก ว่า ปัญหาจะเกิดขึ้นเมื่ออำนาจที่ 2 กำลังมาแรง เข้ามาทำให้อำนาจที่ 1 ห้วนไหว ซึ่งอำนาจที่ 2 คือจีน และอำนาจที่ 1 คือสหรัฐอเมริกาห้วนไหวจึงต้องสู้กัน และกล่าวถึงมุมมองต่าง ๆ ของพลเอกชาติชาย และเรื่องเศรษฐกิจของโลกที่ขณะที่ปรึกษากันที่บ้านพิษณุโลกได้ให้ความช่วยเหลือแก่ท่านในขณะนั้น ขณะที่ปรึกษา ตั้งขึ้นเพื่อต่อกรกับหน่วยงานของรัฐบาล เนื่องจากมองว่าหากไม่ใช่ว่าราชการจะสามารถให้ความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยถือมุมมอง “เอกชนกล้าหาญ ราชการเจ้าระเบียบ” เพื่อนำเสนอความคิดเห็นที่แตกต่าง พลเอกชาติชายฯ เป็นผู้มีความรู้ด้านการต่างประเทศอย่างมาก และมีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนในด้านต่าง ๆ ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เป็นผู้ช่วยให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช คืนดีกับจีนในปี 2519 ก่อนที่ประธานเหมา เจ๋อตง จะเสียชีวิต โดยในเวลานั้นเศรษฐกิจระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงมาก และเป็นจังหวะที่ประเทศไทยกำลังรุ่งเรืองอยู่ช่วงหนึ่ง ประเทศไทยมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและขึ้นชื่อว่าเป็น “เสือตัวใหม่” ตัวที่ 5 ของทวีปเอเชีย ระบบการค้าเสรีกำลังได้รับความนิยม อยู่ในกระบวนการที่เปลี่ยนให้มีการค้าที่เสรีมากขึ้นกว่าเดิม และสงครามเย็นกำลังจะจบ ในปี พ.ศ. 2532 พลเอกชาติชายเห็นสัญญาณที่ดีในการเปิดประตูการค้าเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า การพัฒนาภาคธุรกิจ การลงทุนโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ เช่น โครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย และโครงการก่อสร้างสะพานดอนเมืองโทลเวย์ เป็นต้น จนทำให้มีเสียงติฉินนินทาถึงเรื่อง การทุจริตคอร์รัปชัน และแนะนำว่า หากจะดูทิศทางด้านการต่างประเทศ ขอให้ดูที่คำกล่าวของผู้นำระดับโลก ซึ่งจะชี้ทางอนาคตของประเทศ

4.4 หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร อดีตรัฐมนตรีว่าการกรุงเทพมหานคร กล่าวว่านโยบายต่างประเทศของพลเอกชาติชายคือการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความสัมพันธ์ของ 3 ประเทศมหาอำนาจ ได้แก่ จีน สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่าง 2 ภูมิภาคของโลก สำหรับนโยบายต่างประเทศของพลเอกชาติชายฯ ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ปรับตัวให้เข้าโลกและความเปลี่ยนแปลงเท่านั้นแต่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ความเข้าใจและความเชื่อที่ชัดเจนของการต่างประเทศ โดยจะเห็นได้จาก

สถานการณ์ระหว่างประเทศครั้งสำคัญๆ ที่พลเอกชาติชายฯ โดย คณะที่ปรึกษาบ้านพิษณุโลกเข้าไปมีบทบาทในการดำเนินการทางทูตอย่างไม่เป็นทางการและไม่เสียหน้าในเวทีระหว่างประเทศ มีความถูกต้อง ไม่ผิดจารีต ประเพณีทางการทูตและหลายครั้งก็ประสบความสำเร็จ เช่น การสร้างสะพานไทย - ลาว “ข้ามแม่น้ำโขง” แห่งแรกที่จังหวัดหนองคาย การเจรจาตกลงให้รัฐบาลออสเตรเลียเข้ามาสนับสนุนและให้ประเทศญี่ปุ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในขณะที่ ออสเตรเลียเสนอเรื่องการจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก หรือ APEC แต่ อินโดนีเซียและมาเลเซียไม่ตอบรับ คณะที่ปรึกษาบ้านพิษณุโลกได้ทำการตกลงว่าหากออสเตรเลียตกลงสนับสนุนการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงให้ ประเทศไทยจะสนับสนุนแนวคิดการสร้างกลุ่ม APEC การนำตัว “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี” จาก “ประเทศที่สาม” ในช่วงความขัดแย้งของเขมร 4 ฝ่าย และนโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า เป็นต้น มีการสร้างนวัตกรรมหลายอย่าง เช่น การไม่พึ่งพานโยบายที่ฝ่ายราชการนำเสนอและปฏิบัติเพียงอย่างเดียว แต่ให้บุคคลภายนอกมีโอกาสเข้ามาเสนอความคิดเห็น ค้นคว้าสิ่งที่ต้องการทราบ และบูรณาการความคิดจากทุกภาคส่วน เป็นครั้งแรกที่มีนักวิชาการที่เป็นอาจารย์เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง คณะที่ปรึกษาบ้านพิษณุโลกสามารถเข้าถึงนายกรัฐมนตรีได้โดยตรง ยุคนี้ เป็นครั้งแรกที่เราไม่ได้มองเวียดนามเป็นศัตรู แต่เป็นหุ้นส่วนได้หากดำเนินนโยบายที่ถูกต้อง และเป็นครั้งแรกที่เป็นการสร้างเครือข่ายเชิงบวกเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในอินโดจีน

4.5 ศาสตราจารย์จุลชีพ ชินวรรณโณ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวถึงนโยบายด้านการต่างประเทศของพลเอกชาติชายฯ และลักษณะเด่นของคณะที่ปรึกษาบ้านพิษณุโลกซึ่งมีคณะทำงานหลัก ประกอบด้วย 1) นายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ประธานคณะที่ปรึกษา 2) หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร ที่ปรึกษาด้านการต่างประเทศ 3) นายณรงค์ชัย อัครเศรณี ที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ 4) นายชวนชัย อชันนัท ที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ 5) นายบรรศักดิ์ อวรรณโณ ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย 6) นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทยที่ปรึกษาด้านกฎหมายระหว่างประเทศ และ 7) นายไกรศักดิ์ ชุมชะเวิน นักวิจัยประจำคณะที่ปรึกษา ทั้งหมดเป็นคนหนุ่มไฟแรงที่มีความกระตือรือร้น มีความรู้ความสามารถอย่างลึกซึ้งในแต่ละสาขา จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก และแตกต่างจากนักวิชาการซึ่งเป็นที่ปรึกษาของรัฐบาลชุดที่แล้ว แม้มีเพียง 7 คน แต่มีความใกล้ชิดกับพลเอกชาติชายฯ ซึ่งมีอำนาจและบทบาทในการกำหนดนโยบาย พลเอกชาติชายฯ เป็นคนที่คิดนอกกรอบและมองเห็นโอกาสทางเศรษฐกิจ เห็นความเปลี่ยนแปลงของบริบทระหว่างประเทศ เห็นความเชื่อมโยง และดำเนินการต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของประเทศไทย ดังเห็นได้จากนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของนโยบายด้านการต่างประเทศของไทย เนื่องจาก ที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคงเป็นหลักและเรื่องเศรษฐกิจเป็นรอง นอกจากนั้นยังมีการตั้งคณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศและมีคณะกรรมการหลายชุด ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคของรัฐบาลสมัยพลเอกชาติชายฯ เป็นเหมือนเมล็ดพันธุ์ที่วางรากฐานของนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศไทยให้รัฐบาลสมัยต่อไปนำไปต่อยอด เช่น ความสัมพันธ์กับจีน ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ พลเอกชาติชายฯ เป็นนายกรัฐมนตรีไทยคนแรก ที่เดินทางเยือนประเทศอินเดียซึ่งเป็นการเปิดโอกาสความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเอเชียใต้ โดยปัจจุบัน ความสัมพันธ์ทางการทูตมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าสมัยก่อนประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งจะเป็นความท้าทายสำคัญของประเทศไทยต่อไป ถือว่าพลเอกชาติชายฯ และคณะที่ปรึกษาบ้านพิษณุโลกเป็นผู้มีคุณูปการด้านการต่างประเทศของไทย ในการวางรากฐานในยุคหลังสงครามเย็น การมองภาพเศรษฐกิจการเมืองของโลกอย่างชาญฉลาด การมองประเทศเพื่อนบ้านอย่างเป็นมิตร การมองการณ์ไกล การคิดนอกกรอบ และการสร้างสมดุลทางอิทธิพลของชาติมหาอำนาจในเอเชียให้ได้

5. ผู้รายงาน

กลุ่มงานพิธีการ ส่วนส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเมือง สำนักงานการต่างประเทศ โทร 0 2224 8175